

Diskriminering i familjefrågor

"Jag vägde mellan att ställa mig på barrikaderna eller att låtsas vara normativ..."

Erfarenheter av diskriminering i familjefrågor

Projektrapport

Diskriminering i familjefrågor, förstudie 2014

Projektägare

Göteborgs rättighetscenter
MOT DISKRIMINERING

Finansierat av

VÄSTRA
GÖTALANDSREGIONEN
KOMMITTÉN FÖR RÄTTIGHETSFRÅGOR

Innehållsförteckning

Diskriminering i familjefrågor, förstudie 2014.....	1
Inkommet material.....	2
Metoder för insamling av erfarenheter.....	2
Statistik för inkomna erfarenheter.....	2
Familjebegrepp.....	5
Erfarenheter av diskriminering.....	6
Få barn, bli erkänd som förälder.....	6
Ha barn.....	10
Tvångsomhändertagande av barn.....	11
Sociala insatser.....	12
Boende, hushåll, samlevnad.....	12
Tvister om barn eller inom familj.....	12
Reflektioner.....	14
Smakprov på analys.....	14
Uppmärksammade problem om diskriminering i familjefrågor.....	14
Normer och maktordningar som påverkar flera familjer och samhällsgrupper.....	16
Projektets fortsatta arbete.....	19

Tack!

Projektet vill tacka alla informanter som har delat med sig av erfarenheter. Utan er hade projektet inte varit möjligt.

Samarbetsorganisationer

Kulturgruppen för resandefolket

RFSL Göteborg

Kvinnojouren ADA

Ibn Rushd studieförbund

HSO Västra Götaland

HSO Göteborg

Rapportförfattare

Erik Mägi - Jurist och projektledare

Pom Sandhagen – Genusvetare och projektmedarbetare

Diskriminering i familjefrågor, förstudie 2014

Familjer ser mycket olika ut. Trots det är lagstiftning, praxis och rutiner framförallt anpassade till en snäv idealbild av hur en familj ska vara. Andra typer av familjer upplever därför oftare diskriminering. Göteborgs rättighetscenter - mot diskriminering (GRC) har under 2014 bedrivit en förstudie till projektet Diskriminering i familjefrågor. Samarbetsorganisationer har varit Kulturgruppen för resandefolket, RFSL Göteborg, Kvinnojouren ADA, Ibn Rushd studieförbund, HSO Västra Götaland och HSO Göteborg. Syftet med projektet är att tillvarata de mänskliga rättigheterna så att alla barn och familjer kan vara delaktiga på lika möjligheter och ta del av samhällets välfärd, verksamheter och service. Projektet ska främja jämlik behandling och inkluderande bemötande av alla typer av familjer utifrån samtliga diskrimineringsgrunder.

Förstudien bedrivs med hjälp av medel från Västra Götalandsregionens projektbidrag för arbete med mänskliga rättigheter. Göteborgs rättighetscenter har ansökt om ytterligare medel från Allmänna arvsfonden för att bedriva projektet vidare under 2015-2017. Projektledare under året har varit Erik Mägi, jurist på GRC. Dessutom har Pom Sandhagen, genusvetare, arbetat med projektet som praktikant september-oktober och som anställd projektmedarbetare under november-december. Även Linnea Bokestén har arbetat med projektet som juristpraktikant under januari-mars.

Det huvudsakliga målet med förstudien 2014 har varit att testa metoder för att samla erfarenheter av upplevd diskriminering i familjefrågor. De erfarenheter som har kommit in under året sammanställs i denna rapport. Vi har även gjort smakprov på en intersektionell och normkritisk analys av vilka problem familjer ur olika samhällsgrupper upplever. Metoder för insamling och analys som har visat sig framgångsrika under förstudien kommer sedan att genomföras i större skala under 2015. Detta kommer att leda till en utredningsrapport som i sin tur ska utgöra underlag för bland annat kompetensutveckling för myndigheter.

Inkommet material

Metoder för insamling av erfarenheter

Förstudien har tagit in erfarenheter av diskriminering i familjefrågor genom att gå igenom Göteborgs rättighetscenters ärenden, genom referensgrupp, genom webbenkät och genom forumteater.

GRC ger kostnadsfri rådgivning till allmänheten i diskrimineringsfrågor. I vissa ärenden genomför en djupare utredning eller driver ärendet gentemot motpart. De kallas handläggningsärenden. Förstudien har gått igenom de ärenden som kommit in under 2012-2014 och tagit fram de erfarenheter av diskriminering i familjefrågor som klienterna har berättat om. GRC hade dessa år 150-175 rådgivningsärenden per år och ca 50 handläggningsärenden. Under de tre åren har 33 ärenden haft tydlig koppling till familjefrågor, 9 i form av kortare rådgivning och 24 i form av mer omfattande handläggning.

Förstudien genomförde i april ett referensgruppssamtal med organisationer som företräder olika samhällsgrupper och på olika sätt kommer i kontakt med familjefrågor. Syftet var att få fram organisationernas kollektiva erfarenheter av diskriminering i familjefrågor. Det aktuella temat var Få barn eller bli erkänd som förälder. I referensgruppssamtalet deltog organisationerna RFSL, Forum för feministiska föräldrar (FOFF), Frivilligt ensamstående mammor med insemination/IVF (FEMMIS) och Kulturgruppen för resandefolket. Förstudien planerade ytterligare referensgruppssamtal på andra teman men dessa kom inte till stånd under projektåret.

Förstudien publicerade en webbenkät på GRC:s hemsida under september till november 2014 där enskilda personer kunde skriva om sina erfarenheter. Länk till webbenkäten spreds via projektets samarbetsorganisationer och i sociala medier. Sammanlagt inkom 26 svar.

Förstudien genomförde en forumteater i oktober 2014 i samarbete med RFSL Göteborg. Deltagarna fick dramatisera sina erfarenheter av diskriminering i familjefrågor och sedan pröva strategier för att stoppa eller förändra diskrimineringen. Syftet var både att samla in deltagarnas erfarenheter och att stärka deltagarna att ta tillvara på sina rättigheter. Tre av de erfarenheter som dramatiserades hade tydlig koppling till familjefrågor.

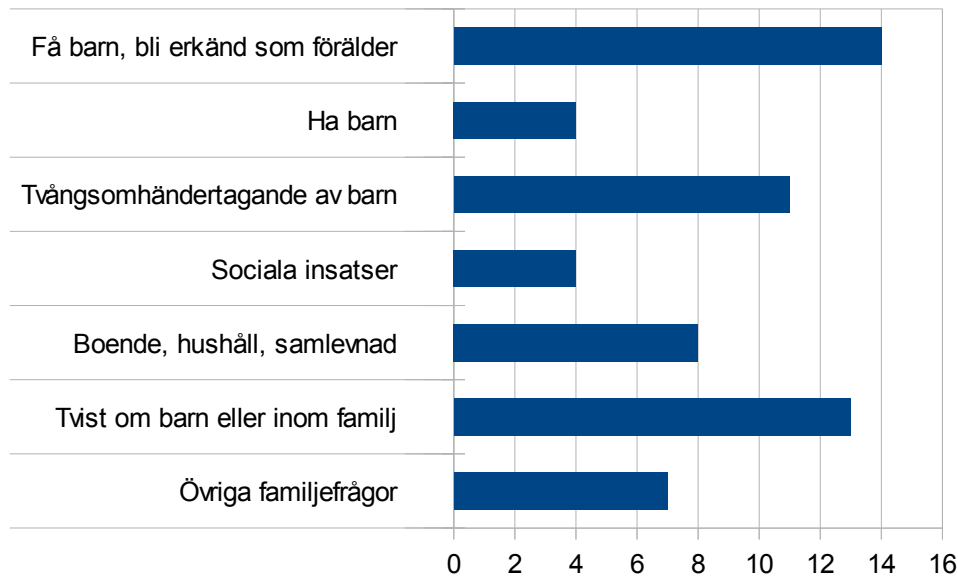
Slutligen har förstudien gått igenom rapporter om diskriminering från Diskrimineringsombudsmannen (DO) för att inhämta erfarenheter av diskriminering i familjefrågor. De rapporter projektet har tagit del av var antingen inriktade på särskilda diskrimineringsgrunder eller på särskilda samhällsområden. Diskriminering i familjefrågor går på tvärs av detta och kan vara aktuella för alla diskrimineringsgrunder och i alla samhällsområden. Vi hittade inte information om just diskriminering i familjefrågor.

Statistik för inkomna erfarenheter

Det har sammanlagt kommit in 59 stycken individuella erfarenheter av diskriminering i familjefrågor till förstudien. Vi har valt att kategorisera erfarenheterna utifrån vilken diskrimineringsgrund som kan ha varit orsak till diskrimineringen och även i vilka områden av familjefrågor diskrimineringen har skett. Dessa områden återkommer som

rubriker i rapporten. Flera fall har involverat flera grunder eller flera familjefrågor. Därför är de sammanlagda siffrorna högre än antalet fall. Förstudien har även fått in kollektiva erfarenheter via referensgruppen som vi inte har kunnat räkna och statistikföra som enskilda fall på samma sätt.

Statistik baserat på familjefråga

- Få barn, bli erkänd som förälder 14 st (9 ärenden, 4 enkät, 1 forumteater)
- Ha barn 4 st (2 ärenden, 2 enkät)
- Tvångsomhändertagande av barn 11 st (7 ärenden, 4 enkät)
- Sociala insatser 4 st (2 ärenden, 2 enkät)
- Boende, hushåll, samlevnad 8 st (6 ärenden, 1 enkät, 1 forumteater)
- Tvist om barn eller inom familj 13 st (5 ärenden, 8 enkät)
- Övriga familjefrågor 7 st (2 ärenden, 4 enkät, 1 forumteater)

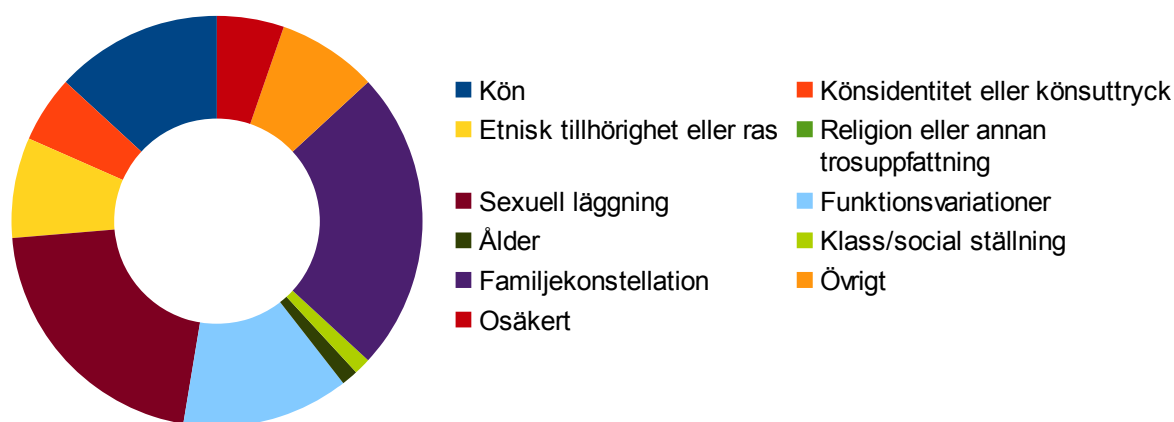
Majoriteten av de inkomna erfarenheterna handlar om att få barn eller bli erkänd som förälder, särskilt om vi också lägger till referensgruppsamtalen med detta tema som inte redovisas här. Det har även kommit in många erfarenheter om tvångsomhändertagande av barn samt om tvister om barn eller inom familj. Alla dessa tre frågor är knutna till barn. En orsak kan vara normen att barnfamiljer är mer riktiga familjer än familjer utan barn, vilket gör att familjer med barn kanske svarar i högre utsträckning. En annan orsak kan vara att de här tre frågorna om barn ofta har stor betydelse för de enskilda personerna och är starkt känslomässigt engagerande, vilket kan göra att många kanske har en större benägenhet att dela med sig av dessa erfarenheter. Projektet bör försöka få in mer material om de övriga samhällsfrågorna under 2015.

Statistik baserat på diskrimineringsgrund

Det finns sju diskrimineringsgrunder i diskrimineringslagen. Det finns en pågående diskussion om vilka begrepp som ska användas för dessa grunder. Vi har valt att använda GRC:s rubricering. Projektet har inte gjort juridiska bedömningar om händelserna har

inneburit diskriminering i lagens mening utan fokuserat på upplevelser av diskriminering. Flera av de inkomna erfarenheterna kan inte kategoriseras under några av lagens grunder varför vi även har inkluderat två ytterligare grunder.

Familjekonstellation innebär att flera människor blir utsatta på grund av deras relationer med varandra snarare än deras individuella identiteter. Ett exempel är fyra personer som delar lägenhet och bara två får stå på hyreskontraktet. *Klass eller social status* handlar till exempel om arbetslöshet och utförsäkring. Vi har även med kategorin *Övrigt* eftersom vissa erfarenheter inte går att kategorisera in under någon av de andra kategorierna, och kategorin *Osäkert* som inkluderar de erfarenheter där det är osäkert på vilken grund den upplevda diskrimineringen har skett.

• Kön	10 st	(3 ärenden, 7 enkät)
• Könsidentitet eller könsuttryck	4 st	(4 ärenden)
• Etnisk tillhörighet eller ras	6 st	(6 ärenden)
• Religion eller annan trosuppfattning	0 st	
• Sexuell läggning	16 st	(11 ärenden, 4 enkät, 1 forumteater)
• Funktionsvariationer	10 st	(5 ärenden, 5 enkät)
• Ålder	1 st	(1 enkät)
• Klass/social ställning	1 st	(1 enkät)
• Familjekonstellation	18 st	(10 ärenden, 6 enkät, 2 forumteater)
• Övriga	6 st	(3 ärenden, 3 enkät)
• Osäkert	4 st	(4 enkät)

Många av de inkomna erfarenheterna är kopplade till kön, till sexuell läggning, till funktionsvariationer och till familjekonstellation. Däremot har vi inte fått inte några erfarenheter kopplade till religion och endast en med koppling till ålder. Förstudien har inte lyckats att samla in erfarenheter från dessa samhällsgrupper. De flesta erfarenheterna kopplade till etnisk tillhörighet handlar dessutom om resandefolket. Projektet kommer bör försöka samla in mer material från fler diskrimineringsgrunder under 2015.

Familjebegrepp

Det är alltid en utmaning att välja vilka begrepp en använder, till exempel för olika familjekonstellationer. Vissa begrepp kan bli för snäva och andra bli för generaliserande. Informanterna som delat med sig av erfarenheter har använt olika begrepp när de beskriver sig själva. Många har både förhållit sig till vad de vill kalla sig själva och vilka begrepp omgivningen och samhället använder för dem. I den här rapporten har vi försökt välja begrepp som är inkluderande så långt som möjligt men samtidigt också vedertagna och därmed lättförståeliga. Vi vill i detta avsnitt definiera och problematisera några av begreppen.

Förälder: Vi använder begreppet *förälder* för alla som anser sig vara förälder till ett barn, eller där ett barn anser att en person är förälder. Alla föräldrar är dock inte rättsligt fastställda eller erkända av omgivningen som föräldrar.

Ensam förälder använder vi för när ett barn har en förälder. *Ensamstående förälder* använder vi när ett barn har två föräldrar och föräldern lever ensam som vuxen.

Kvinna, man och transperson: Alla människor identifierar inte sig som vare sig män eller kvinnor. När vi skriver *kvinna* eller *man* så menar vi personer som identifierar sig själva som män eller kvinnor, eller som uppfattas av omgivningen eller lagstiftningen som kvinnor eller män. *Transperson* är ett samlingsbegrepp för personer som på olika sätt avviker från det binära könssystemet. Vi använder begreppen *kvinna* eller *man* antingen när vi pratar om personer som själva identifierar sig som det ena eller det andra, eller när vi pratar mer generellt och inte syftar till en särskild person. Vi använder begreppet *transperson* för de som själva betecknar sig som det.

Vi använder begreppet *förälder* för alla föräldrar oavsett kön och begreppen *mamma* eller *pappa* för föräldrar som själva kallar sig det eller där könet på föräldern är avgörande för sammanhanget.

Samkönade par och olikkönade par: Begreppet *samkönade par* använder vi för två kvinnor eller två män som har en parrelation och begreppet *olikkönade par* för en kvinna och en man. Personernas sexuella läggning är inte avgörande. En person i ett samkönat par kan identifiera sig som homosexuell, bisexuell eller något annat. På samma sätt kan en person i ett olikkönat par identifiera sig som heterosexuell, bisexuell eller något annat.

Begreppen *samkönat* och *olikkönat* utgår från ett binärt könssystem där personer är antingen män eller kvinnor. Begreppen erkänner inte *transpersoner* som identifierar sig bortom *man* eller *kvinna*. När vi skriver *samkönade par* eller *olikkönade par* så menar vi par som samhället, eller personerna själva, uppfattar som *samkönade* eller *olikkönade*.

I de inkomna erfarenheterna använder vi *samkönade* eller *olikkönade par* om personerna själva har kallat sig för något av dem eller exempelvis benämnt sig som "två kvinnor". Alternativt när vi pratar mer generellt och inte syftar till en särskild parkonstellation.

Erfarenheter av diskriminering

Vi har i detta kapitel sammanställt de inkomna upplevda erfarenheterna av diskriminering i familjefrågor. I vissa fall har vi fått in gedigen information om det inträffade och ibland har mindre information. Därför är vissa redogörelser utförliga medan andra är kortare.

Få barn eller bli erkänd som förälder

Många av de inkomna erfarenheterna handlar om att få barn eller att bli rättsligt erkänd som förälder. I de flesta av de inkomna fallen handlar det om samkönade par eller två vänner som vill bli föräldrar ihop eller som vill få sitt föräldraskap rättsligt fastställt. För vissa uppstår diskrimineringen just vid själva försöken att få barn, exempelvis vid insemination eller adoption. För andra uppstår diskrimineringen när barnet är fött och alla inblandade föräldrarna ska fastställas rättsligt och erkännas av omgivningen. Men vi har även fått in en berättelse om en familj som nekades adoption på grund av att den ena i paret inte ansågs ha tillräcklig funktionsförmåga att bli förälder.

I referensgruppssamtalet framkom att familjer från olika samhällsgrupper har gemensamma erfarenheter av diskriminering. Det togs upp att själva lagen fortfarande diskriminerar bland annat hbtq-personer och ensamstående, medan dessa och andra grupper dessutom diskrimineras genom bemötande och beslut av myndigheter och enskilda aktörer.

Samkönade par

Samkönade par upplever att sjukvård och lagstiftning är heteronormativ. Ett par med två kvinnor drabbades genom att en fertilitetsklinik inte räknade dem som ett par och därför behövde betala mer för en fertilitetsundersökning. Par med två män har aldrig tillgång till assisterad befruktning inom Sverige, och behöver därför ofta gå ihop med en kvinna eller ett par med två kvinnor för att kunna få biologiska barn. I sådana situationer går det att använda heminsemination, men om det finns en nedsatt fertilitetsförmåga hos en eller båda parterna och det krävs IVF får inte svensk sjukvård hjälpa dem. En berättelse handlar just om två samkönade par som gick ihop för att bli föräldrar och som behövde hjälp med IVF. Eftersom de var öppna med sin familjekonstellation så fick de inte hjälp. Den ena föräldern berättar:

”Jag skulle alltså kunna bli inseminerad som ensamstående, eller med min fru, men inte med en kille som vill bli pappa. [...] Läkaren på den svenska kliniken föreslog till slut att vi skulle gå till en annan klinik och helt enkelt spela ett heteropar. Vilket vi också gjorde och fick till slut en dotter.”

I referensgruppssamtalet togs det också upp att par med två kvinnor som inseminerar utanför svensk sjukvård måste adoptera för att båda ska bli föräldrar. Det togs också upp att par med två män inte tillåts få hjälp med surrogatmödraskap av svensk sjukvård. Försöker de på egen hand möter de flera rättsliga och sociala svårigheter.

Transpersoner

En berättelse handlar om en transperson med livmoder som fått barn med en spermadonator genom heminsemination. Föräldern och donatorn går tillsammans till

socialtjänstens familjerätt för att fylla i faderskapsbekräftelse och för att donatorn ska få svar på frågor om deras situation. Trots att föräldern berättar om sin transidentitet betraktar familjerätten hen som kvinna och mamma. Familjerätten skriver också efter besöket att föräldern var hysterisk i samband med att hen sa ifrån kring familjerättens agerande. Hen upplever sig osynliggjord som transperson, respektlöst bemött när hen kräver rättigheter och dessutom tolkad utifrån en traditionellt kvinnlig könsroll.

Referensgruppen framhåller att när det gäller transpersoner har visserligen tvångssteriliseringen upphört men många frågor är fortfarande rättsligt oklara, till exempel hur en får använda infrusna könsceller.

Vänner

Två vänner som vill ha hjälp med assisterad befruktning behöver framställa sig själva som ett par genom att vara gifta eller sambor med en sexuell relation, på ett liknande sätt som de två samkönade paren ovan. De ställs inför valet att vara ärliga och nekas vård, eller hemlighålla sin situation och få vård.

”Jag och en vän har någotslags förhållande där vi tillsammans vill ha barn. På ytan ser vi ut som ett heteropar men jag (kvinna) är nog hittills mest hetero (gillar begreppet omnisexuell) och han har hittills varit bara homosexuell även om vi uppskattar närhet med varandra. Eftersom penetration inte är vår starkaste gren samt att vi är i den åldern där man rekommenderas att inte vänta i de föreskrivna två åren på att söka hjälp med barnagörandet så kontaktade jag sjukvården. Märkte direkt att deras syn på par var heteronormativ. Raskt utelämnade jag vår sexualitet och låtsades att vi är ett normativt par. Fast par var vi tydligen inte om vi inte är skrivna på samma adress men det gick ju att ordna också. Jag vägde mellan att ställa mig på barriaderna eller att låtsas vara normativa. Eftersom vi kan låtsas vara normativa och jag har vanan inne av samhällssystem så kände jag att jag lätt kunde prata för vår sak men samtidigt var jag tvärförbannat över hur systemet ser ut. Valde denna gång utifrån egonytta men är väl medveten om att alla inte kan göra så.”

Ett ärende hos GRC handlar om två vänner som blivit föräldrar tillsammans. En av dem hade barn sedan innan genom insemination utomlands som ensamstående. De fick också ett gemensamt barn genom hemmainsemination. Nu ville de ansöka om adoption så att även det första barnet skulle ha dem båda som rättsliga föräldrar. Enligt Föräldrabalken måste dock två personer som vill adoptera gemensamt vara gifta. Eftersom de aldrig hade haft någon parrelation var det främmande för dem att gifta sig. Tingsrätten nekade adoption och de bestämde sig för att gifta sig bara för adoptionens skull. Hovrätten biföll då adoptionen, och de har efteråt kunnat skilja sig. Nu har bägge barnen två rättsliga föräldrar. Nedan är utdrag ur deras egen debattartikel på SVT Opinion.

Ge Mio rätten till sin pappa

Mio har ingen annan pappa än Anders. Det finns ingen motpart – ingen som förlorar på att Anders blir juridisk förälder till Mio

2008 födde jag, Ida, min son Mio, efter att ha inseminerats i Danmark. Jag var ensamstående, och redan från början tyckte jag att det var viktigt att det fanns

andra människor omkring mig, familj och vänner som var nära Mio. När Mio var nio månader träffade jag Anders genom en gemensam vän, och vi började umgås. Efter några månader hade han etablerat en relation till Mio. Han fick en allt viktigare plats i våra liv, som vän och som närvarande vuxen. Sedan dess har Mio och Anders bara kommit varandra ännu närmare. Anders har blivit en del av familjen, med föräldrar, syskon och vänner.

När vi bestämde oss för att skaffa ett gemensamt biologiskt barn bestämde vi att han också skulle få rollen som Mios pappa. Anders flyttade till samma gata som mig och Mio, och 2012 föddes Lovi efter en hemmainsemination. Vi bor nu 100 meter ifrån varandra. Barnen bor några dagar i taget hos varje förälder och vi har ett delat föräldraansvar.

Vi vill att våra barn ska vara likställda och ha samma rättigheter till sina föräldrar. Därför ansökte vi om närståendeadoption hösten 2013, för att Anders skulle bli Mios pappa även på pappret. [...]

I Föräldrabalken finns en regel från 1917 (!) om att endast gifta makar får adoptera gemensamt, vilket hindrar Anders att bli pappa juridiskt. Södertörns tingsrätt skriver:

“(S)ammanfattningsvis kan det konstateras att allt tyder på att ett bifall av Anders Olssons ansökan om adoption av Mio, med en möjlighet att låta Ida Ljung ha kvar sin rättsliga status som förälder till Mio, skulle vara till Mios bästa. Tingsrätten anser sig dock sakna möjlighet att med gällande lagstiftning fatta ett sådant beslut. Anders Olssons ansökan måste därför avslås.”

Alla är överens: Det bästa för Mio är att få rätt till båda sina föräldrar. Hur kan det falla på att vi inte är gifta? Hur kan det falla på en hundra år gammal lagtext som ingen brytt sig om att se över? Det är orimligt att paragrafer tillåts styra människors liv på det här sättet.

Mio har ingen annan pappa än Anders. Donatorn har inga skyldigheter gentemot Mio. Det finns ingen motpart – ingen som förlorar på att Anders blir juridisk förälder till Mio. [...]

Vi vill inte låtsas. Vi vill att vår familj ska få vara som den är, på sina egna premisser. Faktumet att man är gift säger ingenting om hur man är som förälder. Inga andra föräldrar tvingas längre vara gifta. Är det bara en typ av familj som ska ha rättigheter?

Mer pressklipp om ärendet finns på GRC:s hemsida under nyheter från [maj 2014](#) och [juni 2014](#).

Ensamstående

I referensgruppsamtalet påpekades att ensamstående kvinnor fortfarande inte tillåts göra assisterad befruktning inom svensk sjukvård. Det finns ett lagförslag om att tillåta spermadonation för ensamstående kvinnor från 1 juli 2015. Men assisterad befruktning kommer fortfarande bara gälla ett barn och det är inte tillåtet att få hjälp att få syskon. Insemination hemma eller utomlands kräver personliga kontakter och pengar. Detta jämfördes med situationen för abort innan det blev lagligt.

Funktionsvariationer

En berättelse handlar om ett par med en man och en kvinna som ville adoptera barn via internationell adoption. Kvinnan har en synlig men mindre allvarlig funktionsnedsättning. Paret upplevde att de blev fördomsfullt bemötta av socialtjänsten som bara fokuserade på hennes funktionsnedsättning och inte på parets gemensamma kompetens att vara föräldrar. I detta fall verkar fördomar om föräldraförmåga för personer om funktionsnedsättning ha samverkat med stereotypa föreställningar om kvinnan som huvudansvarig för barn.

Nationell minoritet

I referensgruppsamtalet framkom att förtryck som pågått under lång tid skapar svårigheter i förhållande till lagen, till exempel för resandefolket. Resandefolket är en av de gruppen som ingår i den nationella minoriteten romer. Många personer ur resandefolket på grund av historiskt och samtida förtryck oftare fattiga, lågutbildade och socialt utsatta vilket är faktorer som ses som hinder för att adoptera. En del av förtrycket är att grupper som resandefolket är osynliggjorda. Är en person ur resandefolket dessutom hbtq-person eller har behov av assisterad befruktning, vilket är situationer som ofta är omgärdat av tystnad, blir de dubbelt osynliggjorda.

Gemensamma erfarenheter

I referensgruppsamtalet lyftes det fram att icke-normativa familjer funnits länge och att det som är nytt är ökad samhällsacceptans och att fler lever öppet och gör medvetna val. I diskussioner om rätten till barn blir ändå icke-normativa familjer oftare ifrågasatta än traditionella familjer. När till exempel ensamstående kvinnor krävt rätt att få tillgång till assisterad befruktning jämförs de ibland med bögar och får frågan om det innebär att vi också måste tillåta surrogatmödraskap, istället för att jämföras med olikkönade par som redan får hjälp av vården.

Det finns också starka normer om kärleksbarnet i heterosexuella tvåsamma relationer. Både hbtq-personer och ensamstående upplevde att när de avviker från normen tvingades de hantera och försvara "heta potatisar" som vilken roll en donator ska ha i ett barns liv och hur en ska prata med ett barn om deras ursprung. Vänner som skaffar barn blir heterosexualiserade av omgivningen genom att de som föräldrar förutsätts ha en parrelation.

Det togs också upp att för både samkönade föräldrapar med två kvinnor och för ensamstående kvinnor som genomfört insemination som ensamstående finns det ofta ingen närvarande pappa, likväl som för många kvinnor som blivit ensamstående mammor utan att ha gjort det som medvetet val. Detta hakar i föreställningar om kön och föräldraskap. Det finns föreställningar att mammor är viktigare än pappor. Kvinnor anses alltid lämpliga, alltid villiga och alltid kapabla att bli förälder. Däremot upplever män ofta att de inte uppfattas lämpliga som föräldrar. Det finns också starka fördomar om homosexuella män och barn. Det gör att det är färre samkönade manliga par som har barn utan att det också finns en kvinna med som närvarande mamma på något sätt.

Det framfördes också att planera och få barn är en period livet så många uppfattar som känslig. Många i icke-normativa familjer upplever sig dock tvingade att vässa armbågarna i mötet med förlossning, MVC, familjerätt och barnomsorg. Alla orkar inte driva politik i det läget och borde inte behöva förklara sig. Flera upplever också att de försöker

kompensera för sin icke-normativitet och känner stor press på att framstå som en "vanlig" eller tillräckligt bra familj. Det kan kännas svårare att be om hjälp och att det är mig det är fel på. De negativa känslorna kan fortsätta hela vägen genom föräldraskapet.

Vidare blir möjligheterna att få barn för icke-normativa familjer ofta en klassfråga. Att vara hänvisad till att ta emot hjälp på privata kliniker utomlands kostar pengar, tar tid och kräver ork. Det kräver dessutom tillgång till kunskap och möjlighet att tala för sig inför myndigheter. Denna klassproblematik uppstår mer sällan i normativa familjer som omfattas av den svenska offentliga sjukvårdens insatser vid ofrivillig barnlöshet.

Det lyftes också att tack vare att samhället inte förväntar sig att bland annat ensamstående, samkönade par, transpersoner skaffar barn finns det en brist på information. Nästan all tillgänglig information riktas till heteropar, till exempel om information om föräldraledighet och första tiden med barn. Myndigheter som till exempel Försäkringskassan har behövt tolka om till exempel ett samkönat par till ett olikkönat för att få deras datasystem att fungera. För många tar det också längre tid innan de börjar leta efter information och folk blir då redan i hög ålder när de börjar försöka att få barn.

Ha barn

De familjefrågor som kommit in kring att ha barn handlar ombemötande av myndigheter och enskilda aktörer samt även problem med lagstiftning. Det är tre typer av familjekonstellationer som inkommit gällande diskriminering på detta tema: *Ensam föräldrar*, *Fler föräldrar än två* och *Föräldrar som inte är ett par*. Gemensamt för de alla är att det blir tydligt att samhället är anpassat efter två föräldrar, varken färre eller fler.

Ensam förälder

I båda berättelserna som vi fått in om ensam föräldrar har personerna valt att få barn på egen hand utan att involvera någon annan förälder. De berättar om att det i många fall förväntas finnas två vårdnadshavare exempelvis i möte med vården (BVC), Försäkringskassan samt när det gäller information och utbildning som kommuner håller för föräldrar.

Berättelserna vittnar om orättvisa i många ekonomiska frågor som exempelvis rätten till jämställdhetsbonus, familjepriser på inträden och resor, som bygger på två vuxna samt försäkringar som kostar lika mycket trots att endast en i familjen har inkomst. En person berättar:

"Det kommer rapporter om att barn till ensamstående har sämre förutsättningar både ekonomiskt och socialt, men samtidigt diskrimineras vi genom att inte ha chans/rätt till [jämställdhets]bonusen. Vi har ingen att dela ledigheten lika med. Varför ska våra barn straffas för det? Om barn till ensamstående nu har sämre ekonomiska förutsättningar, varför inte ge ensamstående någon form av bonus? Varför ska familjer med två inkomster belönas, när ensamstående med endast en inkomst ska kämpa och vända på varenda krona?"

I referensgruppen framkom att det även finns utbredda fördomar om "stackars ensamstående" och att många har åsikter om vad en familj är eller borde vara. Flera ensamma mammor känner skuld känslor för att inte finns en pappa, känslor av att det

inte riktigt är ok det de gör. De upplever sig ha inkorporerat fördomar om sig själva och försöker därför överkompensera. Flera ensamstående mammor har även önskat sig en normativ familj, nu plötsligt befinner de sig i minoritet och utanförskap.

Fler föräldrar än två

För paret med två män i de två samkönade paren i exemplet ovan, är det nödvändigt att gå ihop med någon annan för att kunna få biologiska barn. Andra väljer att bilda en familj med flera föräldrar för att de vill att sin familjekonstellation ska se ut just så. En familj bestående av tre föräldrar har delat med sig av sina erfarenheter. Två av föräldrarna har en kärleksrelation och bor ihop, medan den tredje föräldern bor i en annan lägenhet och har inte någon kärleksrelation till någon av de andra föräldrarna. Men de har alla tre planerat att få barn ihop och har i dagsläget ett barn tillsammans. Det är bara de biologiska föräldrarna som fastställs rättsligt och barnet har knappt några rättigheter till den tredje föräldern. Föräldrarna har därför skrivit en överenskommelse om hur de vill att de ska hantera eventuella konflikter kring föräldraskapet. Lagen ger inte utrymme för att sådant avtal ska vara giltigt i domstol så syftet är snarare att förebygga konflikter på egen hand.

”Vi - A, B och C - har gemensamt planerat och fått vårt barn E. Eftersom lagen inte tillåter fler än två vårdnadshavare är de biologiska föräldrarna B och C vårdnadshavare. Vi hade velat vara tre vårdnadshavare och skriver denna överenskommelse för att förtydliga detta.

Vi ser oss alla tre som likställda föräldrar, var och en med lika ansvar för vårt gemensamma barn. A har Bs och Cs förtroende och fullmakt att gå på föräldramöten, ta E till sjukvården och liknande. Beslut som påverkar Es liv ska fattas gemensamt av oss tre, och vi ska göra vårt bästa för att lösa eventuella konflikter på ett sätt som alla är nöjda med.

Föräldraledighet: Vi vill att alla tre ska vara föräldralediga med E. Vi delar föräldradagarna på tre och B och A kommer att gifta sig så att B kan överföra föräldradagar till A enligt försäkringskassans regler. [...]

Dödsfall: Om någon av, eller både B och C skulle dö innan E blivit myndig vill vi att A utses till särskilt förordnad vårdnadshavare. [...]

Familjen berättar även att det bland annat uppkommit problem i mötet med Försäkringskassan gällande uppdelning av föräldradagar och utbetalning av föräldrapenning. De oroar sig inte att stöta på fortsatta problem under barnets uppväxt, exempelvis då den förälder som inte är fastställd rättsligt ska representera barnet gentemot skola eller myndigheter.

Tvångsomhändertagande av barn

Förstudien har fått in flera erfarenheter om tvångsomhändertagande av barn. I många av berättelserna är det svårt att se om orsaken till omhändertagandet har koppling till någon diskrimineringsgrund. Det verkar dock finnas en koppling mellan omhändertagande av barn och etnisk tillhörighet samt olika funktionsvariationer. Flera upplever att de har blivit bemötta med fördomar om deras förmåga att vara förälder. Även etnisk tillhörighet och funktionsvariationer i kombination med varandra verkar vara en bidragande faktor till att flera personer förlorar vårdnaden om sina barn. Ett fall

handlar om en familj där mannen har bakgrund från resandefolket och har en neuropsykologisk funktionsnedsättning. Närstående till familjen upplevde att socialtjänsten inte hade några kunskaper om resandefolket alls vilket gjorde att de tolkade kulturella skillnader som personlighetsdrag vilka i situationen ansågs vara negativa för barnen. Personlighetsdragen kopplades även ihop på fördomsfulla sätt med mannens ADHD. I ett annat fall med tvångsomhändertagande av barn med bakgrund i resandefolket skuldbeläggs mamman för att familjen ofta flyttar utan att socialtjänsten är medvetna om resandefolkets traditionella vanor.

Sociala insatser

I de berättelser som handlar om diskriminering vid sociala insatser tar berättelserna dels upp hur otillräckliga sociala insatser drabbar familjer med olika funktionsvariationer. Ett exempel handlar om att socialtjänsten i den boendes kommun inte erbjuder tillräckligt med boendestöd, vilket framförallt drabbar barnet i familjen men också hela familjen. Ett annat exempel handlar om en familj där majoriteten av familjemedlemmarna har någon form av funktionsvariation och där särskilt en familjemedlem inte får tillräckliga hjälpinsatser i skolan.

Boende, hushåll, samlevnad

Familjer som inte består av två vuxna personer med ett parförhållande upplever att de inte räknas som en riktigt familj eller tas på allvar. Detta ser vi inkomna berättelser från kollektiv eller vänner som skaffar barn ihop. Ett exempel på detta är en berättelse från en queerfamilj som lever i ett kollektiv med fyra vuxna personer. De får inte bli medlemmar i en bostadsrättsförening. Det förväntas att endast två vuxna bor ihop, vilket gör att bostadsrättsföreningen räknar två av familjemedlemmarna endast som inneboenden. Eftersom det inte är tillåtet med inneboenden fick familjen inte heller medlemskap i föreningen. Ett annat exempel är en berättelse där en persons valda familj inte räknades som anhöriga på en anhörigträff inom psykiatrin, trots att den valda familjen är mer närstående än den frånvarande biologiska familjen.

Men diskriminering i frågor gällande *Boende, hushåll, samlevnad* kan även drabba familjer som uppfyller normen om två vuxna med parförhållande och eventuella barn. Vi har fått in berättelser som handlar om hur etnisk tillhörighet kopplas ihop med fördomar om familjekonstellationer. Ett annat exempel är från ett par som inte ses som lämpliga att ha en parrelation på grund av att de båda har psykiska diagnoser. De ses helt enkelt inte som vuxna nog eller kapabla att fatta egna beslut.

Tvister om barn eller inom familj

Tvister om barn eller tvister inom familj har framförallt haft två teman: *Olikkönade föräldrar i vårdnadstvist* och *Samkönade föräldrar där en inte erkänts rättsligt*.

Olikkönade föräldrar i vårdnadstvist

För par som har barn ihop som på grund av separation eller liknande flyttar isär upplevs rättssystemet som orättvist och ovisst. Könsnormerna och föreställningar om föräldrars rätt till sina barn inom socialförvaltningen, domstolar med mera uppfattas av många personer oavsett kön. Berättelser har inkommit där personer känner sig diskriminerade både på grund av att de är män och på grund av att de är kvinnor. Socialtjänsten upplevs ha fördomar om könsroller både vad gäller män ock kvinnor.

Flera av berättelserna om tvister om barn vittnar om att det har förekommit våld. I ett fall har pappan som utsatt sin före detta partner och deras barn för våld ändå fått rätt att träffa sina barn trots att barnen inte vill det. I en av berättelserna ledde mammans försök att skydda sina barn till att hon blev anklagad för att ha parental alienation syndrome¹. Försöken att skydda sina barn tolkades som symtom på psykisk funktionsnedsättning vilket sedan i sin tur blev till hennes nackdel i vårdnadstvisten.

Samkönade föräldrar där en av dem inte erkänts rättsligt

Vid spermadonation genom hemmainsemination eller i utlandet måste en förälder som inte har fött barnet göra en närståendeoption för att bli rättsligt erkänd förälder. Detta gäller inte för olikkönade par där båda blir juridiska föräldrar. Vi har fått in flera berättelser där föräldrarna har separerat innan en adoption gått igenom och där den icke-biologiska mamman därmed inte har hunnit erkännas. Barnet har på grund av separationen inte fått träffa den andra föräldern och domstolen kan inte hjälpa till.

”Mitt X som bar vår son och ensam vårdnadshavare till det barnet låter mig inte träffa honom eller se honom alls. [...] Saken är att vi separerade i januari och har en gång fått träffa honom och det enbart av misstag då vi grillade på samma plats i [X-stad]. Nu har hon efter att hon i helgen träffat ny tjej raderat mig på FB och svarar inte på samtal eller sms. Är helt i panik och sorgen är något som vardagligt påverkar mitt liv. [...] Vissa ber mig bara att strunta i henne och [mitt barn], fick inte vara med att vara förälder medans vi levde ihop så att dra i detta nu vore att dra sönder hjärtat mera. Fast jag vill inte att hon ska komma undan med att hota och ta det barn vi gjorde tillsammans som en familj. Känner mig lurad ledsn och villrådig.”

Förutom dessa teman har vi även fått in en berättelse upplever att hon missgynnades på grund av sitt kön i tvist om boende och ekonomi.

¹ Parental alienation syndrome (PAS): PAS innebär att den ena föräldern påverkar barnet i vad han eller hon ska säga i en utredning i till exempel en vårdnadstvist och att barnets berättelse därför inte är trovärdig. Teorin är inte officiellt godkänd i Sverige och riksdagen har avslagit en motion om att införa PAS som ett begrepp i svensk rätt. (Familjerätt på nätet)

Reflektioner

Smakprov på analys

En del av projektets syfte är att synliggöra systemfel som påverkar flera sorters familjer ur olika samhällsgrupper. Inom ramen för förstudien har vi tecknat ner några av de reflektioner som vi har gjort i och med denna sammanställning. Vi kallar det för smakprov på analys. En fördjupad analys av de inkomna erfarenheterna av diskriminering kommer att genomföras under 2015.

Vi har utgått ifrån ett normkritiskt perspektiv när vi har granskat de erfarenheter som vi fått in. Detta har vi gjort eftersom vi har velat synliggöra förtryckande normer och strukturer och inte fokusera på personer eller familjer som bryter mot normerna. Oftast är det inte bara en faktor som leder till diskriminering, därför har vi utgått ifrån ett intersektionellt perspektiv i vår analys för att se hur olika sociala kategorier, maktordningar och normer samverkar och påverkar personer och familjer på olika sätt.

Reflektionerna innehåller även några riktningar för arbete mot diskriminering i familjefrågor. Genom att lägga fokus på underliggande normer till diskrimineringen och att använda ett intersektionellt perspektiv föreslår vi förhållningssätt som kan gynna flera olika samhällsgrupper på en gång.

Uppmärksammade problem om diskriminering i familjefrågor

Förstudien har frågat efter erfarenheter av diskriminering i form av sämre behandling, fördomsfullt bemötande och bristande information. Vi har fått in erfarenheter i alla dessa kategorier. Sämre behandling har uppfattat grunda sig i både lagstiftning och agerande från myndigheter och enskilda aktörer. Dessutom har vi fått in erfarenheter av att diskriminering lett till negativa självbilder hos utsatta samhällsgrupper.

Sämre behandling på grund av föräldrade lagar

Flera informanter beskriver att deras problem beror på gamla och förlegade lagar. Det gäller framförallt frågor kring att få barn och att bli erkänd som förälder. Vi kan se att dessa lagar i flera fall fortfarande är diskriminerande på det sättet att de ger olika rättigheter till olika samhällsgrupper och familjekonstellationer. I de insamlade erfarenheterna inom projektet framkommer olika exempel på upplevd diskriminering vad gäller assisterad befruktning, fastställande av faderskap och adoption.

När det gäller assisterad befruktning får svensk sjukvård endast erbjuda assisterad befruktning till gifta eller sambor². Detta utesluter flera familjekonstellationer. I det inkomna materialet gäller det de ensamstående kvinnorna, de två samkönade paren och vännerna som ville ha barn tillsammans. På grund av deras familjekonstellation tillåts de inte få hjälp att bli biologiska föräldrar.

Vad gäller fastställande av faderskap vid spermadonation utanför svensk sjukvård har Föräldrabalken olika regler där olikkönade par har mer förmånliga regler än andra föräldrakonstellationer. Om två kvinnor eller en ensamstående kvinna genomför insemination hemma eller utomlands ska spermadonatorn fastställas som rättslig fader³.

² Lagen om genetisk integritet 6 kap. 1 § och 7 kap. 3 §

³ Föräldrabalken 1 kap. 5 § 1 st

Ensamstående kvinnor kan kvarstå som ensam förälder om de kan visa att donatorn är anonym enligt utländsk lag. Samkönade par med två kvinnor måste dock genomföra en närståendeadoption för att båda ska bli erkända som föräldrar. Om ett olikkönat par med en man och en kvinna gör samma sak ska spermadonatorn däremot inte fastställas⁴. Då ska istället mannen fastställas som rättslig fader⁵. Paret slipper ansöka om närståendeadoption och inte heller bevisa att donatorn är anonym. I projektet har det inkommit flera berättelser om samkönade par som separerat innan adoptionen gått igenom fick inte träffa sin icke-biologiska mamma. Lagstiftningen har alltså skilda regler på grund av föräldrarnas sexuella läggning, vilket ger allvarliga konsekvenser.

Slutligen när det gäller adoption måste två personer vara gifta för att få ansöka om adoption gemensamt⁶. Det innebär att de två vännerna som vill genomföra närståendeadoption för att båda ska bli erkända som föräldrar tvingas att ingå skenäktenskap.

De här exemplen på lagstadgad olikbehandling kan inte enskilda beslutsfattare göra mycket åt. Detta kräver förändringar i lagstiftningen.

Sämre behandling av myndigheter och enskilda aktörer

Flera av erfarenheterna vittnar om problem med sämre behandling på olika sätt. Ett exempel är att ensamstående föräldrar uppmärksammar bland annat att familjeerbjudanden oftast kostar lika mycket för en vuxen som för två vuxna. Ett annat exempel är föräldrar som tillhör nationell minoritet och/eller har funktionsvariation upplever att det har negativt påverkat beslut om tvångsomhändertagande. Ett tredje exempel är familjen med fyra vuxna där de nekades medlemskap i en bostadsrättsförening. För att förändra sådan sämre behandling behöver myndigheter och enskilda aktörer förändra regler, rutiner och bedömningsgrunder.

Fördomsfullt bemötande

Framförallt i i referensgruppssamtalet om att få barn och bli erkänd som förälder framkom att det finns brist på kunskap om icke-normativa familjer och att det förekommer fördomsfullt bemötande från myndigheter, vårdinrättningar med flera. Personer ur normbrytande familjer upplever ett tydligt vi/dom-tänkande där personal ofta anser sig representera det normala vi-et och familjerna de avviker. När sådant bemötande kritiserar hamnar personal ofta i försvarsställning och familjerna tvingas att trösta eller utbilda personalen för att kunna få sina behov eller rättigheter tillmötesgångna.

I referensgruppen framkom förslag till hur fördomsfullt bemötande kan undvikas. Några exempel är:

- Tänk igenom vad som måste sägas och varför.
- Anta inte – fråga! Fråga respektfullt, neutralt och förutsättningslöst som till exempel "Vilka är ansvarstagande vuxna till det här barnet?"
- Respektera de personer som någon anser vara närstående.

4 Föräldrabalken 1 kap. 5 § 2 st

5 Föräldrabalken 1 kap. 5 § 1 st och 6 §

6 Föräldrabalken 4 kap. 4 §

Bristande information

Referensgruppen har också vittnat om att de upplever bristande information eftersom nästan all tillgänglig information om att få barn och att bli erkänd som förälder riktas till heteropar. För att förändra detta krävs det att informationsgivande instanser normkritiskt granskar vilka som inkluderas i informationsmaterial och inte, samt att de ser till att ha kunskap om vilka frågor som är aktuella för olika samhällsgrupper.

Negativa självbilder

Referensgruppen har dessutom delat med sig av erfarenheter av negativa självbilder som orsakats av diskriminering. De berättar om hur till exempel ensamstående mammor kan införliva samhällets fördomar och själva ha dessa fördomar som omedveten utgångspunkt. Detta kallas även införlivat eller internaliserat förtryck. För att förändra detta behövs dels medvetandegörande inom den egna gruppen. Dessutom kan omgivningen lära sig om det förtryck eller den exkludering gruppen har utsatts för, både för att se till att inte upprätthålla det och för att försöka att aktivt motsäga det.

Normer och maktordningar som påverkar flera familjer och samhällsgrupper

Förstudien har gjort enklare analyser av det inkomna materialet huvudsakligen utifrån två perspektiv: 1) Könroller, sexualitet och könsidentitet samt 2) Familjescenarior. Vi har även gjort kortare reflektion kring funktionsvariationer.

Normer kring könroller, sexualitet och könsidentitet

Den amerikanska filosofen och genusforskaren Judith Butler har myntat begreppet "Den heterosexuella matrisen" (Gender Trouble 1990, Genustrubbel 2007). Denna matris bygger på att alla människor går att kategorisera in som antingen män eller kvinnor, samt att män och kvinnor är varandras motpoler och därför attraheras av och begär varandra. I matrisen definieras även personer som "riktiga" män/kvinnor endast om de är heterosexuella. Matrisen tar även upp föreställningar om hur män är/ska vara och hur kvinnor är/ska vara.

I de erfarenheter som kommit till projektet har vi sett många paralleller Butlers matris. I flera berättelser märks en tydlig heteronorm och könsnorm av. Många personer vittnar om fördomar och förlegade tankar om könroller och sexualitet. I vårdnadstvister upplevs dessa föreställningar i många fall vara avgörande för vem som får vårdnaden om barnet, och både män och kvinnor upplever sig bemötta med fördomar om könroller så att den andra föräldern får fördelar. Kvinnor som utsatts för våld upplever att detta används emot dem i vårdnadstvist så att myndigheterna upprätthåller deras underläge.

Med förväntningar på kön följer också förväntningar på sexualitet; personer anses vara heterosexuella tills motsatsen är bevisad. Samkönade par och vänner som är eller försöker bli föräldrar möts av den förväntade heterosexualiteten, exempelvis när myndighetsdokument ska fyllas i eller när de behöver hjälp med assisterad befruktning. Personer som inte passar in i den heterosexuella mallen får mindre tillgång till offentliga välfärden och får sämre bemötande av myndigheter.

Förväntningar på kön är dessutom kopplat till föreställningar om entydig och stabil könsidentitet. Detta drabbade bland annat föräldern med transidentitet där socialtjänsten osynliggjorde hen som transperson och dessutom tolkade hen utifrån en traditionell kvinnlig könroll.

De sammanvävda normerna och maktordningarna kring könsroller, sexualitet och könsidentitet verkar drabba olika sorters familjer såsom vänner, samkönade par, personer med transerfarenheter samt kvinnor och män i vårdnadstvister. Ett systematiskt arbete mot diskriminering som tar ett samlat grepp om dessa normer borde därför kunna hjälpa flera familjer samtidigt.

Normer kring familjescenarior

Flera av de familjer vi har fått in erfarenheter från upplever att de diskrimineras för att de till exempel är ensamstående förälder, inte är gifta eller är fler än två som lever tillsammans. Det handlar om olika familjekonstellationer. Erik Mägi och Lina-Lea Zimmerman har i den ännu opublicerade boken Stjärnfamiljsjuridik gjort en normkritisk analys av svensk familjejuridik där de undersöker vilka familjescenarior som omfattas av lagarnas huvudregler, av enkla och rättssäkra regler jämfört med vilka familjescenarior som omfattas av undantagsregler, av mer komplicerade och mer rättsosäkra regler. Det scenario som har enklast regler ser i en förenklad sammanfattning ut så här:

- En cisman och en ciskvinna bildar romantisk parrelation
- Paret gifter sig, har gemensam ekonomi och bostad
- De får biologiskt och genetiskt gemensamma barn på egen hand
- De tar hand om barnen själva, med kvinnan som huvudansvarig
- Paret har inga stora konflikter och lever hela livet ihop

Familjejuridiken verkar alltså utgå ifrån en idealbild av traditionell västerländska kärnfamilj. Det drabbar olika familjekonstellationer som inte passar in i den normativa familjemallens olika delar. Vi har redan tagit upp att ensamstående kvinnor, två samkönade par och vänner som ville ha barn tillsammans inte tillåts få assisterad befruktning av sjukvården. De bryter alla mot normen att föräldraskap ska utgå ifrån två personer i en romantisk parrelation. Ensamstående är färre än det normativa antalet föräldrar, medan två samkönade par som fyra föräldrar är för många. I de två samkönade paren ville en från varje par bli biologisk förälder. De bröt därmed också normen att två biologiska föräldrar ska ha en parrelation. Det gjorde även de två vännerna som ville ha barn tillsammans. Dessa två familjekonstellationer fick tillgång till assisterad befruktning först om de osynliggjorde sin familj och låtsades vara en annan familjekonstellation.

I materialet finns fler exempel på problem som uppstår av att avvika från den normativa familjemallen. De fyra personerna som bodde ihop nekades medlemskap i bostadsrättsföreningen för att de var fler än två i samma lägenhet. De två vännerna som i praktiken redan var föräldrar nekades närståendeadoptera barnet för att de inte var gifta. Flera ensamma föräldrar upplever att de får sämre bemötande av vård, skola och myndigheter för att deras barn inte har en andra förälder.

På liknande sätt som normerna kring kön verkar normer och maktordningar kring familjekonstellation drabba flera olika familjekonstellationer samtidigt. Kärnfamiljsnormen verkar dessutom också haka i andra normer. Normen om att föräldrar ska vara två och ha en parrelation påverkar till exempel normer om sexuell läggning. Samkönade par med två kvinnor som vill ha barn behöver få spermadonation från någon utanför sin parrelation, vilket direkt försätter dem utanför kärnfamiljsidealet. Det verkar som kärnfamiljsidealet även skulle kunna haka i normer kring etnicitet eftersom familjetraditioner ser olika ut i olika kulturer. Förstudien har dock inte fått in

konkreta exempel på detta. Kärnfamiljsidealet verkar dessutom haka i maktordningar och normer kring klass. Till exempel kan de familjer som nekas assisterad befruktning av svensk sjukvård i många fall betala för sådan behandling i privat vård utomlands. De familjer som både faller utanför kärnfamiljsidealet och inte har råd med privata alternativ saknar möjligheter att få barn. Ett systematiskt arbete mot diskriminering i familjefrågor bör ta in frågan om familjekonstellationer för att kunna hjälpa de olika familjerna som på olika sätt faller utanför kärnfamiljsidealet.

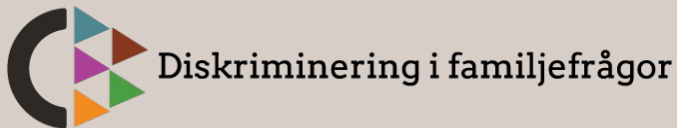
Normer kring funktionsvariationer

I de erfarenheterna som vi fått in sticker diskriminering på grund av funktionsvariationer ut jämfört med diskriminering på andra grunder. Många grupper som utsätts för diskriminering, och som har utsatts för diskriminering i ett historiskt perspektiv, har setts olämpliga som föräldrar. Dessa tankar verkar finnas kvar tydligast mot personer med funktionsvariationer. I materialet är det personer med funktionsnedsättning som blir omyndigförklarade, bland annat genom att få sina barn tvångsomhändertagna. Detta behöver uppmärksammas i ett arbete mot diskriminering i familjefrågor.

Projektets fortsatta arbete

Förstudiens insamling av erfarenheter av diskriminering i familjefrågor har gett en sammanställning av erfarenheter som tidigare saknats. Materialet har fördjupat Göteborgs rättighetscenters förståelse för olika familjers utsatthet, särskilt vad gäller det intersektionella perspektivet. Det har också gett flera konkreta exempel på hur samhällsstrukturerna påverkar enskilda personer. Allt detta är användbart för ett fortsatt arbete med kompetensutveckling för myndigheter om diskriminering i familjefrågor.

Förstudien har hittills fått in material och exempel framförallt från vita människor med svensk och en sekulär/icke-religiös bakgrund. Många av de som delat erfarenheter har även en egen förståelse för att de har utsatts för maktordningar och normer. Projektet skulle tjäna på att ha mer material från personer med fler olika bakgrunder, särskilt fler exempel som handlar om diskriminering kopplat till religion samt etnicitet eller ras. Det skulle även vara bra att få in organisationers kollektiva erfarenheter från fler familjefrågor än att få barn, samt att få in erfarenheter av myndigheters pågående arbete mot diskriminering i familjefrågor. Detta är frågor vi skickar med till kommande projektår.

Diskriminering i familjefrågor

Göteborgs rättighetscenter - mot diskriminering (GRC) har under 2014 bedrivit en förstudie till projektet Diskriminering i familjefrågor. Familjer ser mycket olika ut. Trots det är lagstiftning, praxis och rutiner framförallt anpassade till en snäv idealbild av hur en familj ska vara. Andra typer av familjer upplever därför oftare diskriminering. Syftet med projektet är att tillvarata de mänskliga rättigheterna så att alla barn och familjer kan vara delaktiga på lika möjligheter och ta del av samhällets välfärd, verksamheter och service. Projektet ska främja jämlik behandling och inkluderande bemötande av alla typer av familjer utifrån samtliga diskrimineringsgrunder.

Samarbetsorganisationer har varit Kulturgruppen för resandefolket, RFSL Göteborg, Kvinnojouren ADA, Ibn Rushd studieförbund, HSO Västra Götaland och HSO Göteborg.

Göteborgs rättighetscenter

MOT DISKRIMINERING

Göteborgs rättighetscenter – mot diskriminering (GRC) är en antidiskrimineringsbyrå för västra Sverige. GRC verkar för alla människors lika rättigheter och möjligheter oavsett etnicitet, religion eller annan trosuppfattning, kön, könsidentitet eller könsuttryck, sexuell läggning, funktionsförmåga och ålder. Vår vision är ett samhälle präglad av mångfald och respekt, fritt från förtryck, fördomar och diskriminering.

Göteborgs rättighetscenter erbjuder kostnadsfri juridisk rådgivning och hjälper personer som utsatts för diskriminering. GRC håller även utbildningar, deltar i samhällsdebatten och bildar opinion om likabehandling och diskriminering. GRC arbetar genom att synliggöra samhällsnormer som skapar diskriminering, samt även genom att visa hur olika maktstrukturer samverkar och förstärker varandra.